

АБАЙ ҚҰНАНБАЕВ: ҚАЗАҚ РУХАНИЯТЫНЫҢ ТЕМІРҚАЗЫҒЫ

Турсунова Акмарал Жанатовна,

1 курс студенті

С. Сейфуллин атындғы Қазақ агротехникалық зерттеу университеті

Қазақстан, Астана қаласы

Ғылыми жетекшісі: Тоқсанбаева Т.Ж.,

ф.ғ.к., профессор м.а.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15272143>

Annotation: *Considering the poet's reflections on "being a complete person", "being a man", as a school of immortal example, it is more clear that the great artist is a thinker who thinks to solve any problem wisely.*

Keywords: *morality, education, science, national spirit.*

Абай Құнанбаев – қазақ әдебиетінің классигі, философ, ағартушы, қоғам қайраткері және ұлы ойшыл. Ол ХІХ ғасырда өмір сүріп, қазақ халқының мәдениеті мен әдебиетінің дамуына зор үлес қосты. Абайдың шығармашылығы қазақ тілін дамытуға, ұлттық сана-сезімді қалыптастыруға және білімге деген ұмтылысты арттыруға бағытталған. Оның мұрасы қазіргі таңда да өзектілігін жоғалтпай, жастарға үлкен тәлім-тәрбие беріп келеді.

Абай шығармашылығы арқылы қазақ қоғамында ой еркіндігі, өзіндік ізденіс және халықтың рухани дамуы жаңа деңгейге көтерілді. Ол тек ақын ғана емес, сонымен қатар қоғамның кемшіліктерін сынаушы, ұлт болашағын ойлаған реформатор болды. Оның еңбектері бүгінгі күнде де өз құндылығын жойған жоқ.

Абайдың шығармашылығы мен «Қара сөздері. Абайдың шығармашылығы қазақ әдебиетін жаңа деңгейге көтерді. Оның поэзиясы мен «Қара сөздері» адамгершілік, білім, ғылым және ұлттық рух мәселелерін қамтиды. «Қара сөздер» – қазақ халқының рухани қазынасына айналған философиялық еңбектер. Мұнда Абай адам табиғаты, әділдік, еңбек, надандық пен білімсіздік туралы терең ойларын ортаға салады.

Абайдың 45 қара сөздері қазіргі таңда өзектілігін жоғалтпайды. Мысалы, оның 17 қара сөзінде адамның ақыл-ойы мен еңбекке деген көзқарасы талқыланса, 38 қара сөзінде дін мен адамгершілік туралы айтылған [1:72]. Бұл шығармалар жастарға өмірлік бағыт-бағдар беретін маңызды мұра болып табылады.

«АБАЙ РУХАНИ ҚАЗЫНАСЫНЫҢ ТҮРКІ ӘЛЕМІНЕ ӘСЕРІ»

ТАҚЫРЫБЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ - ТЕОРИЯЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯНЫҢ

Абай поэзиясында махаббат, табиғат көріністері, адамгершілік, еңбек, ғылым-білім сынды тақырыптар кеңінен қамтылған. «Ғылым таппай мақтанба», «Интернатта оқып жүр», «Өлсем орным қара жер» секілді өлеңдері оның ағартушылық көзқарасын анық көрсетеді.

Абайдың қазақ қоғамына қосқан үлесі. Абай қазақ қоғамының дамуына үлкен үлес қосты. Ол халқына білімнің маңыздылығын түсіндіріп, медреселер мен мектептер ашуға шақырды. Оның шығармалары арқылы қазақ халқының ой-санасы оянып, жаңашылдыққа бет бұра бастады.

Абайдың еңбектері қазақ тілінің байлығын көрсетіп, оның әдеби тіл ретіндегі дамуына ықпал етті. Ол қазақ поэзиясында жаңа жанрларды енгізіп, шығыс және орыс әдебиетінің озық үлгілерін насихаттады. Абай Пушкин, Лермонтов, Крыловтың шығармаларын қазақ тіліне аударып, халықтың әдеби дүниетанымын кеңейтті [2:136]. Сонымен қатар, Абай қазақ қоғамының әлеуметтік мәселелеріне де терең үңілді. Оның өлеңдерінде надандық, жалқаулық, көрсеқызарлық, әділетсіздік секілді жағымсыз қылықтар сынға алынады. Ол жастарды оқу-білімге, еңбек етуге шақырды, ұлттық бірегейлікті сақтаудың маңыздылығын атап өтті.

Абайдың замандастары және әдеби байланыстары. Абайдың шығармашылығына үлкен әсер еткен тұлғалардың қатарында Шәкәрім Құдайбердіұлы, Ыбырай Алтынсарин, Ахмет Байтұрсынұлы сынды ағартушылар бар. Шәкәрім Абайдың шәкірті әрі рухани мұрасын жалғастырушы болды. Ол Абайдың ағартушылық идеясын дамытып, философиялық шығармалар жазды.

Ыбырай Алтынсарин қазақ даласында алғашқы мектептер ашып, білім беру жүйесін қалыптастыруға ықпал етті. Абай мен Ыбырайдың ортақ мақсаты – қазақ халқын ағарту, надандықтан арылту болды. Олар халықты білімге шақырып, өлеңдері мен прозалары арқылы ғылым мен өнердің маңыздылығын дәріптеді. Ахмет Байтұрсынұлы да Абайдың мұрасын жалғастырып, қазақ тіл білімінің негізін қалады. Ол Абайдың идеясын дамытып, қазақ тілін оқыту әдістерін жетілдірді. Ахметтің еңбектері мен Абайдың шығармалары қазақ әдебиеті мен мәдениетінің дамуына зор ықпал етті.

Сондай-ақ, Абайдың өз дәуіріндегі басқа да зиялылармен байланысы маңызды рөл атқарды. Онымен бірге орыс мәдениеті мен әдебиетіне қызығушылық танытқан зиялылар қатарында Әлихан Бөкейхан, Міржақып Дулатұлы, Мағжан Жұмабаев болды [3:40]. Олар Абайдың идеясын

жалғастырып, қазақтың ұлттық санасын жаңғырту жолында аянбай еңбек етті. Бұл байланыстар Абай мұрасының кең таралып, жаңа бағыттарда дамуына септігін тигізді.

Абай мұрасы және қазіргі жастар. Қазіргі таңда Абай мұрасы жастар үшін ерекше маңызды. Оның идеялары ұлттық сананы қалыптастыруға, білім алуға және еңбексүйгіштікке баулиды. Жастар Абайдың еңбектерінен рухани азық алып, өмірлік құндылықтарын анықтайды.

Қазақстанда Абай шығармашылығын дәріптеу мақсатында түрлі ғылыми конференциялар, әдеби кештер, байқаулар өткізіледі. Абайдың 175 жылдық мерейтойы халықаралық деңгейде атап өтіліп, оның шығармалары әлемнің түрлі тілдеріне аударылды [4:100]. Бұл оның мұрасының жаһандық деңгейде де маңызды екенін көрсетеді.

Абай және болашақ. Абайдың ойлары мен философиясы тек өз заманы үшін ғана емес, болашақ үшін де маңызды. Оның идеялары заман талабына сай жаңарып, әр дәуірдің ұрпақтарына бағдар беріп келеді. Қазақ халқының рухани дамуы, мәдениеті мен тілі үшін Абайдың еңбектері мәңгілік құндылық болып қала береді [5:2].

Абайдың шығармалары мен ағартушылық идеялары қазақ халқының өркендеуі үшін маңызды рөл атқарды. Бүгінгі таңда оның шығармашылығы мектептерде, жоғары оқу орындарында кеңінен оқытылып, жастарға үлкен рухани азық береді. Оның еңбектері арқылы қазақ жастары ұлттық мәдениетті, әдебиетті және тарихты терең түсінуге мүмкіндік алады.

Абай Құнанбаевтың мұрасы – қазақ руханиятының темірқазығы. Оның еңбектері халықтың мәдениетін, тілін және ұлттық санасын дамытуға үлкен үлес қосты. Қазіргі жастар үшін Абайдың ойлары өмірлік бағыт-бағдар беретін рухани азық болып табылады. Бүгінде оның шығармашылығы тек қазақ халқы үшін ғана емес, әлемдік әдебиет пен мәдениет үшін де маңызды болып қала бермек.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Абай. Энциклопедия. Алматы, 1995, 345 б.
2. Мырзахметов М. Абайдың адамгершілік мұраттары. Алматы, 1993, 208б.
3. Орынбеков М. Мироззренческие основы философии Абая. // Абай және қазіргі заман (Өмірі мен әдеби мұраларының жаңа қырлары). Алматы, 1994, 183 б.
4. Абай Құнанбаев. «Слова назидания». Алматы: Жазушы, 2012.
5. Қазақстанның әдеби порталы – www.adebiportal.kz